

30.6.2022

EOAK/2874/2022

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

TARKASTUS: RYHMÄKOTI NUORTEN ISOLA 23.5.2022

Tarkastuskohde

Ryhmäkoti nuorten Isola / JST Aves Oy

Tarkastusajankohta

23.5.2022

Osallistujat EOAK:sta

apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Elina Castrén

notaari Kaisu Lehtikangas

Osallistujat tarkastuskohteesta

yksikön johtaja

sairaanhoitaja

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Tarkastuksen tarkoituksena oli selvittää Suomeen ilman huoltajaa saapuneiden kansainvälistä ja tilapäistä suojelua hakevien lasten olosuhteita Vantaalla sijaitsevassa alaikäisten vastaanottokeskuksessa ryhmäkoti nuorten Isolassa.

Tarkastuksella keskusteltiin ryhmäkodin johtajan ja sairaanhoitajan kanssa. Seuraavat havainnot perustuvat heidän kanssaan käytyihin keskusteluihin sekä silmämääräisiin havaintoihin.

YLEISKUVAUS RYHMÄKODISTA

Ryhmäkoti on tarkoitettu alaikäisille ilman huoltajaa Suomessa oleville lapsille, jotka odottavat oleskeluluvan saamista. Ryhmäkodissa on yhteensä 14 asiakaspaikkaa. Tarkastushetkellä paikoista oli täytettynä 12, joista kolme oli tyttöjä ja loput poikia. Lapset ovat 13–17-vuotiaita. Lisäksi vastaanottokeskuksessa oli tarkastuksen aikaan kirjoilla yksityismajoituksessa asuvia ilman huoltajaa saapuneita alaikäisiä 20.

Ryhmäkodin toiminnasta vastaa yksityinen yritys JST Aves Oy, jolle Maahanmuuttovirasto maksaa vastaanottopalvelun järjestämisestä. Ryhmäkoti on aloittanut toimintansa heinäkuussa 2020.

JST Aves Oy vuokraa toimitilat Forenom Oy:ltä, joka ei kuitenkaan omista rakennuksia. Ryhmäkoti toimii yhdessä rakennuksessa. Pihapiirissä on myös muita Forenomin käytössä olevia rakennuksia, jotka eivät liity vastaanottokeskuksen toimintaan. Pihapiirin muut toiminnot eivät ole johtajan mukaan häirinneet ryhmäkodin toimintaa.

Johtajan mukaan resurssitilanne yksikössä on ihan hyvä. Tarkastuksen hetkellä oli meneillään ohjaajan rekrytointi. Yövuorossa ryhmäkodilla on yksi työntekijä, aamussa useampi ja illalla on eniten resurssia, kun nuoret ovat kotona.

HAVAINTOJA

Ryhmäkodin tilat

Rakennus on silmämääräisesti erityisesti ulkoapäin ränsistynyt ja siivoton, rakennuksen maalipinta halkeili, rännejä puuttui ja niitä lojui rakennuksen vieressä. Sisäänkäynnin edessä oli palovaarallista materiaalia.

Ryhmäkoti kuvattuna etuovelta

Sisätilat ovat pienet ja ahtaat, ja asukkailla on käytössään vain yksi pieni yhteinen oleskeluhuone. Rakennuksessa ei ollut mitään harrastetiloja. Rakennus oli laitospäinen.

Jokaisella asukkaalla oli tarkastushetkellä oma huone. Huoneet ovat pääsääntöisesti yhden hengen huoneita, mutta lisäksi on kaksi kahden hengen huonetta. Lisäksi rakennuksessa on pieni keittiö ja ruokailuhuone sekä pyykkihuone, kuten myös toimistotiloja henkilökunnalle. Työille on yksi vessa ja pojille kaksi.

Tyttöjen wc

Käytävä

Ryhmäkodin etupihalla oli trampoliini ja takapihalla puutarhapöytä ja tuoleja. Pihapiirin ympäristössä oli erilaista roinaa ja muun muassa renkaaton auto. Romut eivät liittyneet ryhmäkodin toimintaan.

Ryhmäkodin sijainti on kuitenkin henkilökunnan mukaan hyvä, muun muassa ostoskeskus ja juna-asema ovat lähellä. Rakennus saisi kuitenkin henkilökunnan mielestä olla nuorisoystävällisempi. Vuokranantaja reagoi ylläpitoon liittyviin pyyntöihin hitaasti.

Yksityismajoitukseen siirtyvät lapset

Ryhmäkoti vastaa myös 20 yksityismajoituksessa asuvasta lapsesta. Yksityismajoituksessa asuvat lapset ovat 9–17-vuotiaita. Yksityismajoituksessa on suurin osa ukrainalaisia. Yleensä sukulaiset ovat olleet linkkinä Suomeen tulolle. Sukulaisuussuhdetta pyritään varmentamaan passien tarkastamisella, UMA-rekisterin tietojen tarkastamisella ja keskusteluilla.

Yksityismajoitukseen lähtevä lapsi rekisteröidään vastaanottokeskuksen asiakkaaksi ja sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja käyvät etukäteen kohteessa kotikäynnillä varmistamassa, että olosuhteet yksityismajoituksessa ovat lapselle sopivat. Ryhmäkodin johtaja kertoi, että nuori yritetään aina saada ryhmäkodille vähintään pariksi päiväksi näyttäytymään, jotta pystytään tekemään rekisteröinti, sairaanhoitajan tarkastus ja muutoin selvittää lapsen tilannetta ja varmistaa turvalliset olosuhteet. Yksityismajoittajan yhteystiedot otetaan aina ylös. Myös lapsen vanhemmilta saatetaan kysyä lupaa päästää lapsi yksityismajoittajaksi tarjoutuvan sukulaisen luo.

Palvelut ja tukitoimet

Lapsen saavat täysihoidon ja palvelut ryhmäkodilta. Ohjaajat siivoavat ja tekevät ruokaa. WC-tilojen oviin kiinnitettyjen listojen perusteella myös lapset itse osallistuvat tilojen siistimiseen.

Lapset käyvät pääsääntöisesti koulua, osa saa perusopetusta ja osa valmistavaa opetusta ja lisäksi suomen kielen opetusta. Koulut ovat pääsääntöisesti lähialueilla, mutta osa lapsista käy myös koulua Eirassa. Lapset saavat käyttöönsä matkakortit. Bussipysäkki ja juna-asema ovat lähellä.

Ryhmäkodissa on oma sosiaalityöntekijä, joka kartoittaa aina uuden lapsen tilanteen. Ryhmäkoti hakee lapselle vastaanottolain mukaisen edustajan ja käräjäoikeus vahvistaa edustajan määräämisen. Kaikilla lapsilla on edustaja. Ryhmäkoti käyttää paljon samoja, hyväksi havaittuja edustajia.

Ryhmäkoti käyttää Aava lääkärikeskuksen palveluita. Lapsilla on mahdollisuus käydä tarvittaessa myös psykiatrilla. Lisäksi koulujen kanssa tehdään yhteistyötä. Tulkki on mukana lääkärin vastaanotolla.

Ryhmäkodin kaikilla lapsilla on omaohjaaja, ja pian saapumisen jälkeen pidetään omaohjaajahaastattelu, jossa keskustellaan lapsen tilanteesta, mutta ei kuitenkaan avalla mahdollisia traumoja. Sairaanhoitajan ja sosiaalityöntekijän tulotarkastuksessa selvitetään tarkemmin mahdollisia traumakokemuksia.

Ryhmäkoti maksaa lapsille käyttörahaa, vaaterahaa, puhelimeen nettiliittymän ja harrastuksia. Monet haluaisivat harrastaa jalkapalloa, mutta sen harrastaminen on kallista. Ryhmäkoti on yrittänyt hakea tukea Pelastakaa lapset ry:ltä ja myös jalkapalloseuroilta, sillä ilman tukea jalkapallon harrastaminen ei onnistu. Harrastusraha on 40 euroa kuukaudessa, joten monen kuukauden raha voi mennä jo pelkästään varusteiden hankkimiseen. Unelmista totta projektin kautta voi myös saada harrastuksiin tukea.

Lapsilla on yleensä yhteys omaan perheeseen.

Viranomaisyhteistyö ja oleskeluluvat

Yhteistyö Maahanmuuttoviraston kanssa on johtajan mukaan mennyt hyvin. JST Aves Oy on perustanut lähiaikoina uusia yksiköitä, ja jatkossa yhteistyön Maahanmuuttoviraston kanssa hoitaa keskitetysti yksi tietty henkilö.

Ryhmäkodin johtaja kertoi, että yksikössä asuu vain oleskelulupaa odottavia lapsia. Oleskelulupaprosessi kestää yleensä 6–9 kuukautta. Ukrainalaisten osalta tilapäisen suojelun hakemukset käsitellään nopeasti. Oleskelulupakortin saamisessa voi kuitenkin mennä 1–4 viikkoa. Lapset saapuvat ryhmäkotiin joko poliisin tai rajan kautta, mutta myös toisten ryhmäkotien kautta on tullut lapsia.

Johtajan mukaan ryhmäkodissa asuvat ukrainalaiset ovat pääasiassa hakeneet tilapäistä suojelua. Hakemus on yleensä jo tehty ennen saapumista ryhmäkotiin. Ryhmäkodilla sosiaalityöntekijä valottaa lapselle hakemusprosessia ensimmäisessä tapaamisessa ja kertoo, mitä tarkoittaa tilapäinen suojele ja kansainvälinen suojele. Ensimmäinen neuvontavelvollisuus on kuitenkin poliisilla ja rajavartiolaitoksella. Johtajan mukaan vielä on epäselvää, miten tilapäisen suojelun jatko menee, mutta mahdollisesti luvan päättyessä voi hakea tarvittaessa kansainvälistä suojele.

Muutamilla ryhmäkodissa asuvilla lapsilla on ollut oikeudellisia avustajia. Avustajia on hankittu tarpeen mukaan, ja yleensä lapsen edustaja ja ryhmäkodin sosiaalityöntekijä arvioivat, onko tarvetta hankkia avustaja.

Haavoittuvan aseman tunnistaminen ja terveydenhuolto

Ryhmäkodin henkilökunnan tiimipalavereissa on keskusteltu ihmiskaupasta. Mahdollisia uhreja pyritään tunnistamaan ja tässä sosiaalityöntekijä on tärkeä linkki. Sosiaalityöntekijän tapaamisella selvitetään matkareittiä ja kenen kanssa on tullut. Ryhmäkodilla kiinnitetään huomiota siihen, kuka tulee hakemaan lasta, missä lapsi liikkuu ja varmistetaan soitoilla, että lapsi on oikeassa paikassa esimerkiksi mennessään yökylään.

Ryhmäkodin sairaanhoitaja kertoi, että ukrainalaiset ovat hyvin terveydentilansa tasalla, lapset tietävät hyvin myös saamansa rokotukset. Ryhmäkodilla on hyvät kontaktit Aavaan ja kouluterveydenhoitoon. Alkutarkastus tehdään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatiman kaavakkeen mukaan ja siinä selvitetään terveystilaa, historiaa sekä kokemuksia. Aavassa tehdään lisäksi vastaava tarkastus. Oman sairaanhoitajan tarkastukseen pääsee alle parissa viikossa. Kauempana yksityismajoituksessa olevien tarkastukset ovat hankalampia järjestää, ja toisinaan niitä hoidetaan puhelimitse. Sairaanhoitaja kertoi, että ukrainalaiset järjestöt Suomessa järjestävät myös keskustelumahdollisuuksia.

Ryhmäkodin johtajan mukaan osa nuorista puhuu hyvin englantia ja osa heikommin. Osa puhuu myös suomea. Ryhmäkodilla on monikulttuurinen tiimi, eli löytyy monen kielisiä työntekijöitä. Tulkkeja on hyvin saatavilla puhelimitse, joskus tulkki on myös fyysisesti läsnä.

Ryhmäkodin johtajan mukaan rajoitustoimenpiteille ei ole ollut tarvetta ja ryhmäkodin henkilökunta tiedostaa, että ryhmäkodissa ei ole mahdollista käyttää muita kuin vastaanottolain mukaisia rajoituksia (huoneen tarkastus ja aineiden ja esineiden haltuunotto).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Ryhmäkodille Forenom Oy:ltä vuokrattu rakennus on silmämääräisesti arvioiden huomattavan huonokuntoinen. Rakennuksen maalipinta halkeili, rännejä puuttui ja rakennuksen seinissä oli värjäytymää.

Rakennuksessa ei ollut riittävän isoa olohuonetta tai muuta tilaa, jossa kaikki yksikön nuoret voisivat viettää aikaa yhdessä. Keittiö oli myös hyvin pieni. Sisätilat olivat ylipäänsä erittäin ahtaat ja laitosmaiset. WC-tilat olivat pienet. Rakennuksessa ei ollut mitään harrastustilaa nuorille.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin toteaa, että alaikäisten vastaanottopalveluissa on kyse viranomaisen toiminnasta, vaikka se onkin mahdollista ostaa yksityiseltä toimijalta. Maahanmuuttovirastolla on toiminnasta vastuussa olevana viranomaisena velvollisuus huolehtia ryhmäkodin tilojen soveltuvuudesta tarkoitukseensa.

Pyydän Maahanmuuttovirastoa ilmoittamaan minulle 30.9.2022 mennessä, mihin toimenpiteisiin tämä pöytäkirja on antanut sille aiheita. Samalla pyydän Maahanmuuttovirastoa ilmoittamaan, miten se valvoo ostopalvelujensa, tässä tapauksessa erityisesti tilojen, soveltuvuutta lapsille ja nuorille (mm. minkälaisin kriteerein lasten asumisolosuhteita valvotaan sopimuksia tehtäessä).